

Regeringskansliet
Justitiedepartementet

Remissyttrande över betänkandet SOU 2025:66 En straffreform

Dnr Ju2025/01317

Sammanfattning

Hovrätten har synpunkter på de förutsättningar som utredningen givits för sitt arbete och på remissinstansernas möjligheter att överblicka förslagen. Hovrätten anser också att det är svårt att utläsa de starka skäl som borde finnas för en så stor reform som den föreslagna. Hovrätten avstyrker de alternativa förslag som utredningen har redovisat men inte ställt sig bakom.

Vad gäller förslaget om straffmätning av flerfaldig brottslighet i form av brott mot någons liv, hälsa eller trygghet till person förordar hovrätten att förslaget mjukas upp något, så att det av lagtexten framgår att särskild vikt ska läggas vid sådana brott.

När det gäller straffskärpningsbestämmelsen för brott som har samband med kriminella nätverk förordar hovrätten i stället att 29 kap. 2 a § brottsbalken kompletteras med en bestämmelse om att straffvärdet kan höjas med upp till det dubbla.

Hovrätten ifrågasätter förslaget att ta bort strafflindringsbestämmelsen som tar sikte på den tilltalades höga ålder eller hälsotillstånd.

Förslaget om utökad häktningspresumtion till försök, förberedelse och stämpling till grövre brott tillstyrks, medan förslaget om att ange vissa specifika brott (som grov fridskränkning) i bestämmelsen avstyrks.

Hovrätten tillstyrker förslaget om utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna.

Slutligen noterar hovrätten att förslagen kommer att medföra en kraftigt ökad måltillströmning till hovrätterna och stora behov av resurser i form av både personal och lokaler. Kostnaderna för detta kommer inte att rymmas inom domstolarnas nuvarande anslag.

Övergripande synpunkter

Som framhålls i de särskilda yttrandena till betänkandet har utredningstiden varit kort, och utredningens mandat och handlingsutrymme har i viss mån varit begränsat. Även remisstiden har varit kort (fyra månader), dessutom över sommaren. Sammantaget ger detta inte goda förutsättningar varken för en bra beredning eller för en ändamålsenlig reform.

Grundprinciperna för påföljdssystemet behandlas kort (se kapitel 4) och det är svårt att bedöma om de förslag som läggs är följdriktiga, särskilt som de innehåller ändringar i flera hänseenden. Till detta kommer att det, som utredningen också framhåller, finns andra straffrättsliga lagförslag som parallellt är under behandling. Sammantaget medför det att det är svårt att överblicka och förutse konsekvenserna av de samlade förslagen.

Hovrätten anser att genomförandet av en så ingripande och kostsam reform som den föreslagna måste ha starka argument för sig, och grunda sig i en tydlig slutsats att förslagen leder till önskat resultat (minskad brottslighet). Utredningens slutsats i denna del är att förslagen ”i viss utsträckning” kan förväntas få konsekvenser för brottsligheten och det brottsförebyggande arbetet (kapitel 16.3). De starka skäl som borde finnas för en så stor reform kan således inte utläsas ur betänkandet.

Sett för sig är betänkandets systematik bra och förslagen är systemriktiga. Det finns inga synpunkter på hur utredningen bedrivit sitt arbete utifrån de förutsättningar utredningen har haft. De alternativa förslagen i kapitel 17 är däremot inte i linje med påföljdssystemets systematik av de skäl som utredningen har lyft fram (se vidare nedan) och hovrätten avstyrker dessa förslag.

Det vakuum i praxisbildningen som förslagen – och eventuella parallella förslag – kan förväntas leda till ska inte underskattas. Det finns en klar risk för att det under en lång tid framöver kommer att vara svårare för underrätterna att behandla lika fall lika. Detta gäller redan vid den ändrade straffvärdebedömningen av enskilda brott, och blir än tydligare när det kommer till straffmätningen av flerfaldig brottslighet och tillämpningen av bestämmelsen om anknytning till kriminella nätverk. Osäkerheten som kommer att finnas i fråga om val av påföljd kommer därtill sannolikt att medföra att en offentlig försvarare kommer att förordnas i flera fall än i dag, med ökade kostnader till följd.

Något om de förslag som kan förväntas få störst effekter

Kapitel 9 – Hela straffskalan ska komma till användning

Förslaget om skärpta straffskalor kan tillsammans med förslaget om utnyttjandet av straffskalans hela bredd förväntas medföra avsevärda straffskärpningar. Som tidigare nämnts är det svårt att överblicka de

samlade effekterna av förslaget, tillsammans med övriga förslag samt parallella lagstiftningsarbeten.

Kapitel 10 – Skärpta straff för flerfaldig brottslighet

En särskild regel om asperation vid flerfaldig brottslighet bör, som utredningen framhåller, utformas så att den ger förutsättningar för en domstol att göra en nyanserad bedömning. Hovrätten instämmer i utredningens uppfattning att det finns klara nackdelar med direktivets förslag, vilket avstyrks.

När det gäller den särskilda skrivningen om att brott som inneburit ett angrepp mot någons liv, hälsa eller trygghet till person som utgångspunkt ges fullt genomslag är lagförslaget hårdare i sin formulering än vad författningskommentaren och allmänmotiveringen ger uttryck för. Förslaget kan få långtgående konsekvenser, och leda till att t.ex. sex fall av grovt olaga hot åsätts samma straffvärde som minimistrafvet för dråp. Det kan ifrågasättas om det är rimligt. Hovrätten förordar att förslaget mjukas upp något, så att det framgår av lagtexten att särskild vikt ska läggas vid sådana brott. På detta sätt ges en domstol ett större utrymme att beakta samtliga omständigheter vid brottet.

Kapitel 11 – Skärpta straff för brott som har samband med kriminella nätverk

Som nyss nämnts kommer redan förslagen om ändrade straffskalor och ändrad straffmätning medföra avsevärda straffskärpningar. Om den särskilda straffskärpningsregeln avseende organiserad brottslighet tillämpas därutöver kan resultatet bli strafflängder som inte är motiverade i relation till annan brottslighet. Detta får anses gälla redan med utredningens förslag. Det alternativa förslaget, med utgångspunkt i direktiven, avstyrks av de skäl som utredningen har fört fram.

Utredningens förslag kan dock förväntas medföra att bestämmelsen kommer att träffa fall som inte är kopplade till ”gängkriminalitet” i gängse bemärkelse. Så kan exempelvis vara fallet om flera personer – utan koppling till kriminella nätverk – under en kort period begår flera brott enligt en brottsplan (t.ex. skimning eller åldringsbedrägerier). De försvårande moment som finns vid sådan brottslighet kan beaktas vid den sedvanliga straffvärdebedömningen. Effekterna av den föreslagna bestämmelsen kan därmed få långt större konsekvenser än vad som kan anses motiverat utifrån det som får antas vara grundtanken – att i högre mån bestraffa personer knutna till kriminella nätverk med våldskapital. Bestämmelsen i nuvarande 29 kap. 2 a § brottsbalken gäller de situationer som avser att träffas, och den kan med fördel kompletteras med en bestämmelse om att straffvärdet kan höjas med upp till det dubbla.

Kapitel 12 – Billighetsskäl, andra strafflindringsgrunder och påföljdseftergift

Enligt förslaget utmönstras de punkter som tidigare gällt bl.a. i fråga om den tilltalades höga ålder eller hälsotillstånd.

Hovrätten ställer sig tveksam till förslaget. Vid en avvägning mellan brottsoffrets rätt till upprättelse och gärningsmannens straff bör särskilt beaktas att ett frihetsberövande straff för en äldre och/eller sjuk person kan bli mycket ingripande. Även enligt utredningens förslag synes tanken vara att det i undantagsfall kan vara aktuellt att beakta hög ålder enligt den fjärde punkten, om förhållandena är av samma tyngd som övriga billighetsskäl. Skälen för att utmönstra punkten framstår därmed inte som så starka.

Kapitel 13 – En presumption för häktning i fler fall

Hovrätten instämmer i utredningens förslag att inte sänka gränsen för häktningspresumtionen till brott för vilka inte är föreskrivet lindrigare straff än ett års fängelse. En sådan sänkning skulle få mycket stora konsekvenser på domstolarnas verksamhet, särskilt med hänsyn till förslaget om strängare straffskalor. Fler häktade leder till ökade kostnader för att hantera de kostnadskrävande målen inom en snäv tidsram, med följderna att mål som inte är av förturskaraktär får stå tillbaka.

När det gäller förslaget att införa en häktningspresumtion för tre specifika brott; grov fridskränkning, grov kvinnofridskränkning och hedersförtryck, kan förslaget ifrågasättas utifrån systematiska utgångspunkter. Bestämmelsen är tidigare inte uppbyggd så att specifika brott anges. Det är dessutom svårt att se behovet av den föreslagna förändringen eftersom häktning vid misstanke om de angivna brotten ofta sker ändå på den grunden att det finns kollusionsfara eller recidivfara. Av dessa skäl avstyrker hovrätten utredningens förslag i den delen.

Förslaget om att häktning presumeras ske vid försök, förberedelse och stämpling till grövre brott tillstyrks däremot, då det är väl avvägt och passar bra in i systematiken.

Kapitel 14.8 – Rättegången i brottmål – avgörande utan huvudförhandling

Förslaget om utökade möjligheter att avgöra mål på handlingarna är positivt och ger utökade möjligheter till en bra handläggningsform för varje enskilt mål. Som reglerna ser ut nu ges begränsade möjligheter att avgöra mål på handlingarna även i de fall en part motsätter sig det utan att ha några egentliga skäl för sin ståndpunkt. Det ska framhållas att det alltid görs en lämplighetsprövning från hovrättens sida. Förslaget tillstyrks.

Konsekvenser

Måltillströmning

Överklagandefrekvensen kan förväntas öka mycket dramatiskt. En stor andel av de fleråriga fängelsestraffen överklagas redan i dag, och med hänsyn till att strafflängderna kommer att öka kan även överklagandena förväntas göra det. Till detta kommer att åtskilliga vanligt förekommande måltyper innefattar brott som inte är s.k. artbrott, och som i dag föranleder frivårdande påföljder (t.ex. grov stöld och grovt penningtvåtsbrott). Med de nya straffskalorna betingar de brotten ett straffvärde om ett år och däröver. Dessa brott kommer därmed som regel ge ett ovillkorligt fängelsestraff och domar i de målen kan förväntas överklagas i långt högre grad än vad som är fallet i dag.

Längre förhandlingstid

Den föreslagna bestämmelsen om högre straff för brott inom kriminella nätverk kan förväntas generera mer bevisning och i sin tur leda till att förhandlingarna tar längre tid, med ökade kostnader för försvarare och målsägandebiträden till följd. Hovrätten delar inte utredningens uppfattning att förslagen inte skulle medföra några större skillnader jämfört med i dag. Även överläggningarna kan förväntas ta längre tid dels genom att det initialt kan bli komplicerade överväganden när det kommer till påföljdsbestämningen för brott som begåtts före ikraftträdandet men lagförs därefter, dels genom att omröstning ska ske i flera led.

Om polis och åklagare tillförs medel med anledning av minskad användning av förundersökningsbegränsning kommer även det i förlängningen att medföra ökade kostnader för domstolarna.

Utbildningsbehov

De föreslagna bestämmelserna innebär en genomgripande förändring av påföljdssystemet och kommer att kräva stora utbildningsinsatser. Detta gäller inte bara för domarna utan även för de DiBa-rapportörer som hovrätten har inom sitt ansvarsområde. (Även DiBa-systemet måste göras om.)

Resurser – personal och lokaler

De bedömningar som utredningen har gjort avseende resurser och kostnader är inte realistiska. Den ökade måltillströmningen m.m. kommer tvärtom att kräva mycket stora resurstillskott. Även om ekonomiska resurser tillförs, kommer de inte inom överskådlig tid att ge resultat eftersom det kommer att krävas lokal- och personalresurser som inte finns tillgängliga.

Slutsatser

Slutsatsen av det nu anförda är att förslagen kan förutses innebära stora kostnadsökningar som inte ryms inom befintliga anslag för domstolarna.

I handläggningen av detta ärende har hovrättspresidenten Anders Hagsgård samt hovrättsråden Henrik Fernqvist, Jonas Silfverberg och Boel Oldenstedt deltagit.

På hovrättens vägnar

Anders Hagsgård

Boel Oldenstedt